
1. 50 KYSYMYSTÄ AJASTA JA KALENTERISTA

Tammikuun askareita keskiaikaisessa almanakassa: Juodaan.
Yksityiskohta Johannes von Gmundenin kalenterista (ks. s. 42).

Auringon nousut ja laskut

Lasketaanko auringon nousu- ja laskuajat auringon yläreunan vai keskipisteen mukaan?

Yläreunan mukaan. Vuoteen 1974 asti suomalaiset almanakat ilmoittivat ajat keskipisteen mukaan, mutta vuodesta 1975 alkaen siirryttiin kansainväliseen käytäntöön ja ruvettiin ilmoittamaan ajat yläreunan mukaan.

Betlehemin tähti

Onko kertomus Betlehemin tähdestä totta vai tarua?

Vastausta ei tiedetä. Raamatun kertomus saattaa viitata todelliseen tähti-taivaan ilmiöön, jonka merkitystä on suurenneltu asian tärkeyden vuoksi. (Ks. s. 162.)

GMT ja UTC

Mitä eroa on GMT:llä ja UTC:llä?

Greenwichin keskiaurinkoajasta (GMT) luovuttiin vuonna 1972, jolloin otettiin käyttöön koordinoitu yleisaika (UTC). Käytännössä ne tarkoittavat suunnilleen samaa, mutta UTC on vanhan GMT:n tarkempi muoto. (Ks. s. 100.)

Jaksollisuus

Onko ajanlaskussa jokin jakso, jonka kuluttua vuodet toistuvat samanlaisina?

Kullakin vuosisadalla vuodet toistuvat viikonpäivien suhteen samanlaisina 28 vuoden jaksossa, mutta vuosisadan vaihde katkaisee tämän jakson. Seuraava pitempi jakso ei katkea: vuodet toistuvat viikonpäivien suhteen täsmälleen samanlaisina 400 vuoden välein. Jos otetaan mukaan myös pääsiäisen paikka, toistuu gregoriaaninen kalenteri juhlineen ja viikonpäivineen samanlaisena 5 700 000 vuoden jaksossa. Vanhassa juliaanisisä kalenterissa täydellisen jakson pituus oli paljon lyhempi, vain 532 vuotta.

Jeesuksen syntymä ja kuolema

Minä vuonna Jeesus syntyi?

Tarkkaa vuotta ei tiedetä, mutta Jeesuksen syntymä on todennäköisesti sattunut 2–7 vuotta ennen ajanlaskumme alkua. (Ks. s. 162.)

Minä vuonna Jeesus kuoli?

Raamatun pimennuskertomuksen perusteella ovat tähtitieteilijät arvioineet, että Jeesuksen kuolinpäivä oli 3. huhtikuuta vuonna 33. Kirkonmiehet arvioivat, että kuolinvuosi on aikaisempi, luultavasti vuosi 30, jolloin pitkäperjantain päivämäärä oli 7.4. (Ks. s. 153.)

Juhannus

Milloin juhannus siirrettiin viikonloppuun?

Juhannuspäivä oli vuoteen 1954 asti kiinteällä paikalla 24.6., ja vuodesta 1955 alkaen juhannuspäivä on ollut kesäkuun 20. ja 26. päivän väliin sattuvana lauantaina.

Miksi juhannuspäivä on 24. kesäkuuta, mutta joulupäivä 25. joulukuuta?

Perinteen mukaan Jeesuksen ja Johannes Kastajan syntymäpäivien väli oli puoli vuotta. Päivien paikat määräytyivät Roomassa, jossa kuukaudenpäivät numeroitiin eri tavalla kuin meillä. Kumpikin päivä oli (roo-

malaisen laskutavan mukaan) kahdeksantena päivänä (nykyisen laskutavan mukaan seitsemäntenä) ennen seuraavan kuun 1. päivää, joten Roomassa niiden väli oli tasan puoli vuotta. (Ks. s. 158.)

Kalenterin julkaiseminen

Yhdistyksemme haluaa tehdä oman kalenterin. Onko kalenterin julkaisemisessa vielä joitakin rajoituksia?

Jos kalenterissa ei käytetä nimipäiviä, ei vuoden 1995 jälkeen ole kalenterien teossa ollut mitään rajoituksia. Kalenterin voi julkaista millä kielellä haluaa, siihen voi vapaasti merkitä suomalaiset juhlapäivät ja sen voi painattaa missä haluaa. Nimipäiviin on kuitenkin Helsingin yliopistolla tekijänoikeus ja niiden julkaisemisesta peritään korvaus. Almanakkatoimiston esite ja hinnasto löytyy internetistä osoitteesta <http://almanakka.helsinki.fi>.

Karkauspäivä

Miksi karkauspäivä oli aikaisemmin suomalaisissa almanakoissa 24. helmikuuta eikä 29. helmikuuta?

Julius Caesar määräsi karkauspäivän paikan 2000 vuotta sitten uusiesaan roomalaista kalenteria. Vanha vuodenvaihe oli maaliskuun alussa. Aikaisemmin Roomassa oli käytetty kokonaisia karkauskuukausia. Silloin helmikuu katkaistiin 23. päivän jälkeen ja sen jatkoksi vuoden loppuun sijoitettiin karkauskuukausi. Kun Caesar antoi määräyksen karkauspäivistä, hän sijoitti ne samalle kohdalle kuin aiemmat karkauskuukaudet. Vuodesta 2000 alkaen ei Suomessakaan enää ole noudatettu Caesarin määräystä, vaan karkauspäivä on 29.2. (Ks. s. 52.)

Karkaussekunnit

Miksi aikaan lisätään karkaussekunteja?

Maapallon pyöriminen on vähitellen hidastumassa, kun taas kellojen näyttämä aika etenee tasaisesti atomikellojen tahtiin. Jotta kellojen näyttämä aika pysyisi tahdissa myös vuorokaudenaikojen suhteen, joudutaan aikaan lisäämään muutaman vuoden välein karkaussekunti. (Ks. s. 101.)

Mistä alkaen Suomen aikaan on liitetty karkaussekunteja?

Vuodesta 1972, jolloin otettiin käyttöön koordinoitu maailman aika UTC. (Ks. s. 101.)

Karkausvuosi

Oliko vuosi 2000 karkausvuosi?

Oli. Gregoriaanisen kalenterimme karkausvuosisääntö sanoo, että joka neljäs vuosi on karkausvuosi. Poikkeuksena ovat täydet vuosisadat, jotka yleensä eivät ole karkausvuosia; esim. 2100 ei ole karkausvuosi. Poikkeuksen poikkeuksena ovat kuitenkin 400:lla jaolliset vuodet, jotka ovat karkausvuosia. (Ks. s. 43.)

Kesäaika

Miksi kesäaika on otettu käyttöön?

Keski-Euroopassa ruvettiin käyttämään kesäaikaa energiansäästön takia. Ihmisten elämänrytmi on muuttunut sellaiseksi, että ihmiset valvovat pitkään illalla ja käyttävät keinovaloa. Sähkön käyttö saadaan pieneneväksi, kun pimeä iltatunti vaihdetaan valoisaan aamutuntiin. Suomessa on kesäkuukausina valoisa kuin illalla kuin aamulla, mutta syksyllä ja keväällä kesäaika säästää meilläkin energiaa. Suomi otti kesäajan käyttöön lähinnä sen vuoksi, että aikaero tärkeimpiin kauppakumppaneihin pysyisi koko ajan samana. Nykyään kesäaika on päätetty EU-maiden yhteisellä sopimuksella. (Ks. s. 103.)

Mistä alkaen Suomessa on käytetty kesäaikaa?

Kesäaikaa kokeiltiin meillä toisen maailmansodan aikana 1942, mutta kokeilu jäi yksivuotiseksi. Uudelleen kesäaika otettiin käyttöön vuonna 1981, ja siitä alkaen sitä on käytetty joka vuosi. (Ks. s. 105.)

Milloin siirrytään kesäaikaan ja siitä pois?

Kesäaikaan siirrytään maaliskuun viimeisenä sunnuntaiamuna, jolloin kellot siirretään 03:sta 04:ään, ja normaaliaikaan palataan lokakuun viimeisenä sunnuntaiamuna, jolloin kellot siirretään 04:stä 03:een. (Ks. s. 106.)

Nimipäivät

Kuka päättää, mitkä nimet ovat almanakassa?

Helsingin yliopisto pitää yllä almanakan nimiluetteloa. 1980-luvulta vuoteen 2010 asti suomalaisista nimistä vastasi professori Eero Kiviniemi. Vuoden 2010 alusta lähtien suomalaisesta nimilistasta vastaa dosentti Minna Saarelma-Paukkala. Suomenruotsalaisista nimistä on 1990-luvulta alkaen vastannut professori Marianne Blomqvist. Muodolliset päätökset nimistä tekee yliopiston rehtori. (Ks. s. 209.)

Voidaanko miesten ja naisten nimiä sijoittaa samalle päivälle?

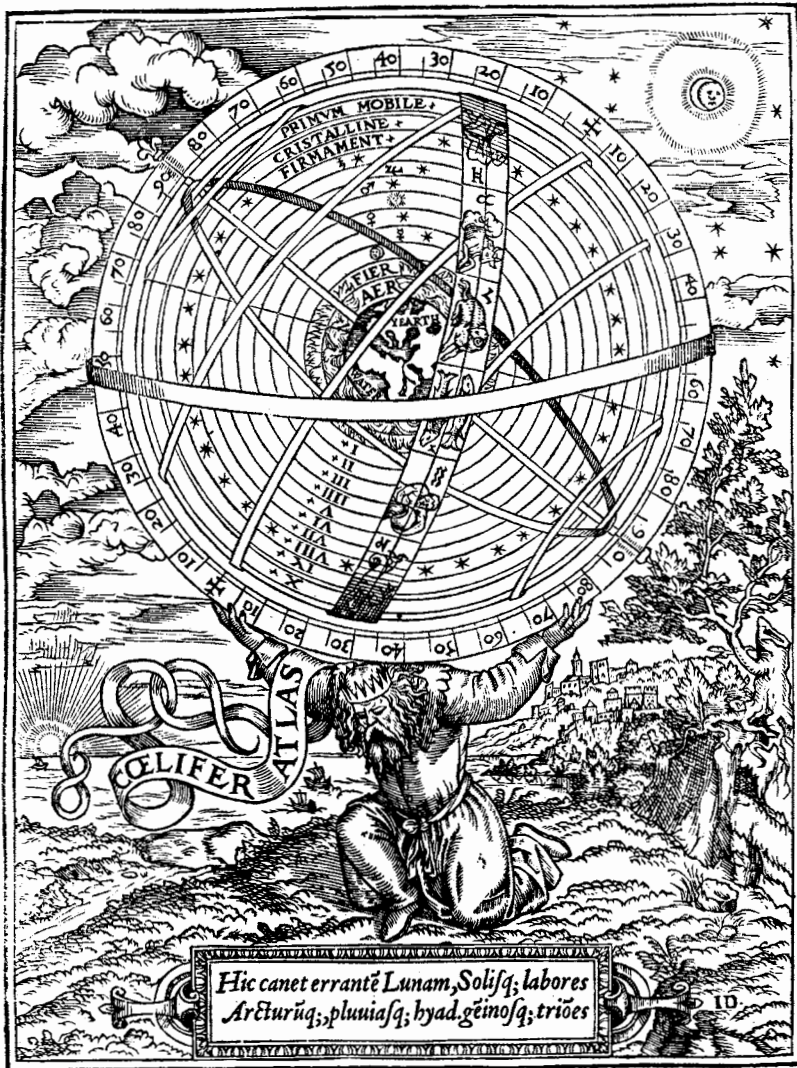
Nykyään sille ei ole mitään estettä. Aikaisemmin vain Aatami ja Eeva olivat samalla päivällä, mutta viime aikoina on nimiuudistuksissa tullut sellaisia pareja kuin Erik ja Erika, Mikael ja Mikaela, jopa Suvi ja Roope tai Arja ja Lenni. Vuonna 2013 on suomalaisessa almanakassa ainakin 15 päivää, jolloin on sekä naisten että miesten nimiä.

Annoimme pojalle nimeksi Peetu. Milloin nimi pääsee almanakkaan?

Väestörekisterikeskuksen sivulta www.vaestorekisterikeskus.fi löytyy nimipalvelu, josta näkyvät eri etunimien yleisyydet. Vuoden 2012 lopulla Peetu-nimisiä oli Suomessa yli 1300 kappaletta. Almanakkaan pääsemiseksi täytyy nimellä olla nykyään noin 500 suomenkielistä kantajaa, joille nimi on annettu ensimmäiseksi etunimeksi vuoden 1960 jälkeen. Peetu on ylittänyt tämän rajan, joten se pääsee luultavasti mukaan seuraavassa nimiuudistuksessa, joka tehdään vuoden 2015 almanakkaan.

Milloin Reeti voi viettää nimipäiväänsä?

Jos nimi ei ole almanakassa, nimipäivä määrätty kantanimen mukaan. Reeti on samaa perua kuin Alfred ja Fredrik, ja siksi nimipäiväksi sopii Alfredin päivä 29.10. Useat harvinaiset nimet ovat sellaisia, että niille ei pysty osoittamaan omaa nimipäivää. Epävirallisen nimipäivän voi valita vaikkapa samalta kuulostavien tai samalla tavalla alkavien nimien mukaan.

Atlas kantaa selässään maailmaa. Keskiaikainen puupiirros.

Perjantai ja 13. päivä

Onko totta, että kalenterissamme kuukauden 13. päivä on useammin perjantai kuin mikään muu viikonpäivä?

On. Kalenterin viikonpäivät toistuvat 400 vuoden jaksossa, ja 400 vuodessa on yhtä paljon kaikkia viikonpäiviä. Viikonpäivät ovat jakautuneet kuitenkin hieman epätasaisesti eri kuukaudenpäiville. Kuukauden 13. päivä on tavallisimmin perjantai ja esimerkiksi 31. päivä on tavallisimmin torstai. (Ks. s. 49-51.) – Perjantai ja 13. päivä sattuu joka vuosi vähintään kerran ja enintään kolme kertaa.

Viikko

Miksi viikko alkaa maanantaina eikä sunnuntaina?

Kyseessä on kansainvälinen standardi, joka vahvistettiin 1970-luvun alussa. Sen mukaan viikon ensimmäinen päivä on maanantai. Helsingin yliopiston päätöksellä vuoden 1973 alusta lähtien suomalaisissa kalentereissa on noudatettu kansainvälistä standardia. Aikaisemmin pidettiin usein sunnuntaita viikon ensimmäisenä päivänä, ja samaa käytäntöä näkee edelleen esimerkiksi amerikkalaisissa kalentereissa. (Ks. s. 46-47.)

Viikkonumero

Miten viikkonumerot määräytyvät?

Laskeminen aloitetaan vuoden alusta. Viikko 1 on se viikko, joka sisältää vuoden ensimmäisen torstaipäivän. Seuraavat viikot saavat numeron 2, 3 jne. (Ks. s. 47.)

Käytetäänkö Amerikassa viikkonumeroita?

Yleensä ei, ja jos käytetään, numerointi voi poiketa kansainvälisestä standardista. Esimerkiksi eräät amerikkalaiset tietokoneohjelmat merkitsevät vuoden ensimmäisen päivän aina viikolle 1, vaikka se voi todellisuudessa olla myös viikkoa 52 tai 53.

Milloin vuodessa on 53 viikkoa?

Jos tavallinen vuosi alkaa torstailta ja karkausvuosi keskiviikolla tai tors-

tailla, vuoteen tulee 53 viikkoa. Seuraavat 53-viikkoiset vuodet ovat 2015 ja 2020.

Viikonpäivä

Mikä viikonpäivä oli 20.5.1945?

Sunnuntai. Vastauksen löytää almanakka-arkistosta (<http://almanakka.helsinki.fi/arkisto>), josta löytyvät skannattuina eri vuosien suomalaisalmanakat.

Onko totta, että vuonna 1963 syntyneet henkilöt voivat viettää 50-vuotispäiviään 2013 samana viikonpäivänä kuin olivat syntyneet?

On. Vuonna 2013 viikonpäivät toistuvat täsmälleen samalla tavalla kuin 1963. Tämä ei kuitenkaan päde kaikille vuosille. 2000-luvun toisella vuosikymmenellä voivat 50-vuotispäiväänsä viettää alkuperäisillä viikonpäivillä kaikki vuosina 1963 ja 1967 syntyneet henkilöt sekä osa vuosina 1962, 1964, 1966, 1968 ja 1970 syntyneistä, mutta ei kukaan vuosina 1961, 1965 tai 1969 syntyneistä. Kaiken kaikkiaan puolet ihmiskunnasta voi viettää 50-vuotispäiviään samana viikonpäivänä kuin on syntynyt, toinen puoli ei.

Viikonloppu

Miten viikonloppu määritellään? Elatussopimuksessa on lapsen tapaminen sovittu kuukauden ensimmäiseksi ja kolmanneksi viikonlopuksi. Kun kuukausi katkeaa lauantain ja sunnuntain välistä, onko kyseessä edellisen kuukauden viimeinen vai alkavan kuukauden ensimmäinen viikonloppu?

Viikonlopulla ei ole yksikäsitteistä määritelmää. Siksi sopimuksissa ei pidä käyttää sanontaa "kuukauden ensimmäinen viikonloppu", vaan määrätä tapaaminen esimerkiksi

- joka toiseksi viikonlopuksi
- parillisten tai parittomien viikkojen viikonlopuiksi
- sellaisiksi viikonlopuiksi, jotka sisältävät kuukauden ensimmäisen ja kolmannen sunnuntain. (Ks. s. 49.)

Vuosituhat

Milloin vuosituhat vaihtui?

Vuoden 2001 alussa. Ajanlaskussamme ei ole vuotta nolla, vaan ajanlasku alkoi vuoden 1 alussa. Siksi kolmas vuosituhat alkoi vuoden 2001 alussa. Tavallisessa kielenkäytössä vuosituhannella tarkoitetaan kuitenkin jaksoa 1000–1999, joten uuden vuosituhannen alkua juhliittiin jo vuoden 2000 alussa. (Ks. s. 50.) Vastaavasti vuosikymmenet vaihtuvat tarkkaan ottaen silloin, kun vuosiluvun 0 vaihtuu ykköseksi. Käytännössä uuden vuosikymmenen voi hyvin aloittaa jo vuotta aikaisemmin.

Kuinka suuri osa maapallosta elää nyt vuotta 2013?

Noin puolet. Maapallon seitsemästä miljardista ihmisestä runsaalla kolmella miljardilla on virallisena kalenterinaan länsimainen gregoriaaninen kalenteri. Loput noudattavat islamilaista, intialaista tai muuta kalenturia, jossa on menossa muunnumeroinen vuosi. (Ks. s. 21.)